

Tipovi i obilježja temperamenta te socijalizacija kod pasa

Pasarić, Oriana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:032537>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

**Fakultet
agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Oriana Pasarić

Preddiplomski sveučilišni studij, smjer Zootehnika

TIPOVI I OBILJEŽJA TEMPERAMENTA TE SOCIJALIZACIJA KOD PASA

Završni rad

Osijek, 2016.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
POLJOPRIVREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Oriana Pasarić

Preddiplomski sveučilišni studij, smjer Zootehnika

TIPOVI I OBILJEŽJA TEMPERAMENTA TE SOCIJALIZACIJA KOD PASA

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu završnog rada:

1. Prof.dr.sc. Tihomir Florijančić, predsjednik
2. Doc.dr.sc. Ivica Bošković, mentor
3. Izv.prof.dr.sc. Siniša Ozimec, član

Osijek, 2016.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OPĆE ANATOMSKO- MORFOLOŠKE OSOBINE PASA	2
2.1. Morfološka klasifikacija pasa	4
3. KONSTITUCIJA	8
4. KONDICIJA.....	11
5. NARAV I TEMPERAMENT	14
5.1. Narav	14
5.2. Temperament	14
5.2.1. Podjela temperamenta	15
5.2.2. Karakteristike temperamenta.....	15
5.2.3. Tipovi pasa s obzirom na temperament.....	16
6. PONAŠANJE	18
6.1. Dominantnost i submisivnost	18
6.2. Agresivnost.....	20
7. SOCIJALIZACIJA.....	23
7.1. Pravilna socijalizacija	23
7.1.1. Neonatalno razdoblje (od rođenja do 12 dana starosti).....	23
7.1.2. Prijelazno razdoblje (od 13 do 20 dana starosti)	24
7.1.3. Period socijalizacije (od 3. do 12. tjedna)	24
7.1.4. Uspostavljanje statusa (od 10. do 16. tjedna).....	27
7.1.5. Adolescentna dob (od 5 do 18 mjeseci)	28
7.1.6. Zrela dob (od 1 do 4 godine).....	28
8. ZAKLJUČAK	29
9. LITERATURA.....	30
10. SAŽETAK.....	31
11. SUMMARY	32
12. POPIS SLIKA	33
TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA	1

1. UVOD

Pas je čovjeku oduvijek bio odana i korisna životinja. Razvoj ljudske populacije i njezino napredovanje ne bi se odvijalo tako brzo da nije bilo pasa. Tijekom evolucije pas se koristio za razne poslove, pa je tako od kako je čovjek počeo loviti, lovio zajedno s njim, služio je i za vuču tereta, kao i za kratka i duga putovanja kako po suhom tlu, tako i po onom prekrivenom snijegom i ledom. Također svoju odanost pokazao je i kao pastir kada je čovjek počeo pripitomljivati ostale životinje, te kao čovjekov zaštitnik u obrani od drugih zvijeri i neprijatelja, zauzvrat je tražio samo malo hrane, brige i sigurnosti. Iz tog razloga zaslužio je biti pamćen kao čovjekov najbolji prijatelj.

Danas čovjek ne ovisi o psu kao prije kada su u pitanju poslovi kao što su vuča, transport, čuvanje drugih životinja, traženje i nabava hrane. Ali pas i danas ima svoju ulogu. Koristi se kao pas pomoćnik koji pomaže osobama s nedostacima, npr. slijepima, invalidima ili osobama s autizmom, također se koristi i za razne terapije, kao policijski i carinski pas, vojni pas, otkrivač mina i drugih eksplozivnih sredstava, kao noćni stražar u zaštitarskim tvrtkama, spasilački pas, sportski psi, ali i kao pas za glumu i zabavu. Međutim, pas današnjice radi puno manje od svojih predaka jer se najčešće koristi kao kućni ljubimac, te je kao takav u mnogim kućanstvima pronašao „svoje mjesto za stolom“.

Postoji više od četiristo posebnih psećih pasmina, a javljaju se u ranim oblicima, veličinama i bojama. Njihov izgled u potpunosti je rezultat ljudske intervencije i odražava se mnogim sposobnostima i raznim karakteristikama. Čovjek je psa u potpunosti prilagodio svojim zahtjevima, pa je tako puno pasmina promijenilo svoju izvornu namjenu i sada eksterijerno odgovara prohtjevima današnjice. To su današnje popularne pasmine koje se najčešće koriste za izložbe, a neke od njih su i stvorene isključivo u tu svrhu.

2. OPĆE ANATOMSKO- MORFOLOŠKE OSOBINE PASA

Kao većina sisavaca plodvaša (placentalia, monodelphia ili eutheria) psi su četveronožne životinje čije je tijelo građeno od: vanjskog pokrivača (koža, dlaka), kostiju, mišića, brojnih unutarnjih organa (optjecajnog, dišnog, probavnog, reproduktivnog i živčanog sustava), žlijezda (jetra, slezena i gušterača) i osjetila (sluha, vida, okusa, opipa, njuha, organa za ravnotežu) (Tucak i sur., 2003).

Nadalje, prema riječima istih autora, psi se razlikuju po anatomske- morfološkim osobinama koje predstavljaju vanjštinu ili eksterijer jedinke. Najbitniji parametri vanjštine su: visina (grebena, sapi), dubina (prsnog koša), širina (prsnog koša, glave), dužina (trupa, prednjih i stražnjih nogu, glave, njuške), opseg (cjevanice, prsnog koša). Vanjština nam ukazuje na pripadnost pasmini, temperament pasa i mogućnosti njihove uporabe. Parametri vanjštine su određeni standardima za svaku pasminu pojedinačno, odnosno neki su parametri zajednički za određene skupine pasa.

Definicija standarda već spomenuti autora glasi: "Standard je zamišljeni idealni primjerak pasmine odnosno skup anatomske- morfoloških odnosno psiho- fizioloških osobina određene pasmine. Od anatomske- morfoloških osobina standard opisuje: dimenzije trupa, građu i položaj pojedinih dijelova tijela (glave s nosnom pećurkom, zubalom, ušima, očima); dužinu i oblik vrata, dužinu i oblik grebena, leđa, slabina, sapi, repa; razvijenost grudnog koša; liniju i odlakanost trbuha; kutove i stavove ekstremiteta te dlaku i narav pasmine. Standard također sadrži i opise lakših i težih mana te greške koje isključuju iz uzgoja."

Pas je najpokretljivija i najekstremnija vrsta od svih sisavaca. Niti kod jedne druge vrste ne nailazimo na takvu značajnu raznolikost u obliku, veličini, građi, boji i dužini dlake. Svi psi, bez obzira na pasminu, imaju niz zajedničkih karakteristika. Unutrašnji organi pasa (srce, pluća i mišići) građeni su za izrazitu izdržljivost. Imaju sposobnost učenja tokom cijelog života, te izvanredno razvijene osjetilne organe koji naglašavaju njihovu prirodnu ulogu lovaca i branitelja teritorija.

Osjetilo vida

Psi mogu puno bolje od ljudi vidjeti i najmanje pokrete u daljini. Njihove oči osjetljivije su na svjetlost i pokret od ljudskih, ali sa razmjerno slabijom moći razlučivanja. Jedna od osobitosti pasa je da bolje vide pri slabijoj svjetlosti, pogotovo u sumraku (Tucak i sur., 2003). Spektar boja koje pas vidi nije velik, ali se raznim metodama obuke kod pojedinih pasmina može razviti osjet za prepoznavanje boja. Premda psi imaju šire vidno polje (250°) od čovjeka (160°), ipak nisu dobri u procijeni udaljenosti, ali im je orijentacija u vanjskom i unutarnjem prostoru dobra.

Osjetilo sluha

Sluh pasa je specifičan. Pas za razliku od čovjeka bolje čuje niske i visoke tonove. Zvučni valovi koji nastaju titranjem nekog tijela ili neke tvari šire se zrakom i dolaze do uha. Pseće uho sposobno je registrirati zvukove koji nastaju pri brzini titranja i do 40 000 u sekundi, dok je ljudsko uho sposobno svega 16- 20 000 titraja (Katica i sur. 2008). Uška predstavlja pokretni dio osjetila sluha kod pasa i pokretima se prilagođuje zvučnim valovima koje prikuplja.

Osjetilo njuha

Njuh je najrazvijenije, najosjetljivije i najvažnije osjetilo u pasa. Ono je osnovno osjetilo po kojem se pas orijentira u prostoru i veliki dio mozga posvećen je interpretaciji mirisa. Osjetilo njuha omogućuje psu da otkriva mirise organskog i anorganskog podrijetla u prirodi ili zatvorenom prostoru. Ono je od svih osjetila najdulje u funkciji. Psi sve predmete, biljke, životinje i ljude razlikuje po mirisu, te imaju mogućnost memoriranja mirisa u velikom broju. Njegov nos ima 220 milijuna stanica koje su osjetljive na miris, dok čovjekov ima samo 5 milijuna. (Tucak i sur., 2003)

Osjetilo okusa

Značaj osjetila okusa je velik jer s njime uz osjetilo mirisa pas izbjegava mogućnost trovanje i zaraze, tj. oboljenja. Također, razvijenost osjetila mirisa ima značajnu ulogu za apetit psa. Još jedna značajna funkcija koja uključuje i nos i usta je i dahtanje. Dahtanje je jedini efektivni način oslobađanja topline kod pasa. (Katica i sur., 2008)

2.1. Morfološka klasifikacija pasa

Lupoidni tip

U pasa lupoidnog tipa (lupus – sličan vuku) glava je nalik vodoravnoj piramidi, imaju dugu i usku gubicu, te tanke i prilježne usne, imaju neizražen stop, a tijelo je skladno i okretno. Građa im je slična vuku, a među njih spadaju svi ovčarski psi, dio pastirskih pasa, terijeri, polarni psi, pinči, gubičari i dr. Psi lupoidnog tipa, poput npr. Njemačkog ovčara, izuzetno su inteligentni, odani i poslušni. Vrlo hrabri, odvažni, znatiželjni ali i oprezni psi. To su pouzdani psi, kvalitetnog karaktera, koji žele udovoljiti svom vlasniku. Zbog visoke inteligencije jako brzo uče i lako se treniraju pa se često koriste kao policijski, vojni i spasilački psi, te kao psi tragači. Imaju puno energije, a ponekad su dominantni i oštri prema drugim psima, te im je zbog toga vrlo bitna rana socijalizacija.

Slika 1. Lupoidni tip (njemački ovčar)

(Izvor: <http://www.vcahospitals.com>)

Molosoidni tip

Molosoidni tip pasa ima veliku okruglu ili kvadratastu glavu, razmjerno kratku gubicu, a usne su debele i duge. Imaju izražen stop, te masivno, jako i veliko tijelo. Oni potječu od pasa među kojima je u davna vremena bio poznat pas, kojega su uzgajali pripadnici plemena Mollosa, na području današnje Grčke (www.upph.hr). Svi psi građom nalik njima pripadaju toj skupini, a to su doge i dogoliki psi, te većina planinskih i pastirskih pasa. Iako pripadnici ove skupine svojom krupnom i jakom građom tijela, samom veličinom, ali i stavom daju dojam "opasnog" psa, pravilnim odgojem i radom oni su sama suprotnost

tome. Njemačke doge npr., vrlo su privržene svojim vlasnicima, druželjubive i prijateljski nastrojene. One su poslušni psi za pratnju i obitelj, sa visokim pragom osjetljivosti te bez agresivnog ponašanja. Također su i vrlo samouvjereni i neustrašivi psi koji se koriste za čuvanje i zaštitu.

Slika 2. Molosoidni tip (njemačka doga)

(Izvor: <http://njuska.com>)

Brakoidni tip

U brakoidnog tipa pasa glava je u obliku prizme, dok je gubica jednako široka s donje, kao i s gornje strane, imaju duge i viseće usne, a uške su velike i obješene. Imaju izrazit stop i robusno tijelo. Toj skupini pripadaju svi psi goniči, a iz njih nastali svi ostali lovački psi, pa su oni izjednačeni i po morfološkom i po uporabnom kriteriju. To su ptičari, jazavčari, španijeli, retriveri i dr. Psi brakoidnog tipa odlični su lovci, pa se najčešće i koriste kao lovački psi. To su psi živahnog temperamenta i puno energije, ali disciplinirani i sa velikom voljom za rad. Nisu agresivni, nervozni, niti plašljivi. Imaju izuzetno uravnotežen karakter sa čvrstom naravi.

Slika 3. Brakoidni tip (njemački dugodlaki ptičar)

(Izvor: <http://pointingdogblog.blogspot.hr>)

Graoidni tip

Graoidni tip je skupina koju karakterizira dugačka i uska glava s malenim i unatrag polegnutim, a ponekad i uspravnim uškama. Gubica im je duga i uska s uskim i priležećim usnama. Imaju neznatan stop i vitko tijelo s tankim nogama i jako uskim trbuhom. Potječu s područja Sredozemlja, ishodišta naše civilizacije, te su već na papirusima iz najstarijih razdoblja Egipta postojali njihovi crteži (www.upph.hr). To su svi hrtovi i hrtoliki psi. Hrtovi su nježni, tihi, privrženi i prijateljski nastrojeni psi. Prvenstveno su se koristili za lov, a danas se najčešće koriste u utrkama pasa i kao psi za izložbe. Engleski hrt nastao je selektivnim uzgojem u želji za stvaranjem brze i hitre pasmine koja će biti savršena za lov. Poznat je kao jedan od najbržih pasa na svijetu koji može trčati do 60 km/h, te ima nevjerovatnu sposobnost da u trku uhvati plijen.

Slika 4. Graoidni tip (mali engleski hrt)

(Izvor: <http://www.pitaj.osvojito.com>)

Uz sve navedene podjele još se spominju i vulpoidni (vulpes- lisica), podvrsta lupoidnog i jazavčarski tip, podvrsta brakoidnog, te mješanci pasmina. Vulpoidni tip ima razmjerno dugu dlaku i rep zavijen preko leđa, te glavu s relativno širokom lubanjom, oštrom gubicom i malenim uspravnim uškama. Tijelo tog tipa pasa je kratko i kompaktno (špicevi). Jazavčarski tip ima nesrazmjerno kratke noge u odnosu na trup (mikromelija), te im noge mogu biti krive ili ravne. Mješanci su rezultat križanja među pasminama ili među samim mješancima, oni također mogu biti jako dobri psi kako za lov, tako i za druge poslove bez obzira na to što ne pripadaju čistokrvnim pasminama. Također neke značajke pasa jednog tipa mogu imati i psi drugih tipova. Na ovu razdiobu se ne gleda sa strogo određenim značajkama pasmine, pa tako npr. doberman ima najviše obilježja lupoidnog tipa, ali su djelomično izražena obilježja molosoidnog kao i graioidnog tipa kod te pasmine ili njemačka doga kod koje su najviše izražena obilježja molosoidnog tipa, iako se primjeti i veliki utjecaj pasa graioidnog tipa. (www.upph.hr)

3. KONSTITUCIJA

Konstitucija predstavlja genetsku baštinu (nasljeđe) jedinke (psa) izraženu u anatomske morfološkom izgledu (eksterijeru) i psihofiziološkom metabolizmu (temperament, ćud, reprodukcija, bolesti i dr.) (Tucak i sur., 2003).

Konstitucija je pasminski definirana (određena) standardom pojedine pasmine.

Prema tome razlikujemo 4 vrste (tipa) konstitucije. (Tucak i sur., 2003)

Gruba konstitucija

Gruba konstituciju imaju psi grubih i teških kostiju. Glava je u odnosu na tijelo teška, velika i široka. Koža je debela i neelastična, a dlaka debela i gruba. Mišićje je oskudnijeg izgleda. Zbog težine cjelokupnog tijela zglobovi su razvijeniji, a šape su krupne i snažne. Psi ovakve konstitucije mirnog su temperamenta. Predstavnici ovog tipa konstitucije su: šarplaninci, bernardinci i dr.

Slika 5. Gruba konstitucija (bernardinac)

(Izvor: <http://pseci.net>)

Snažna konstitucija

Snažnu konstituciju imaju psi čvrste i skladne građe. Dužina glave jednaka je otprilike dužini lopatice, odnosno dvije trećine dužine vrata. Vrat je blago zaobljen, greben je izražen, a grudi su duboke i zaobljene. Kostur je čvrst (niti lagan, niti težak), mišići su dobro razvijeni (prepoznatljiva izraženost pojedinih mišića). Psi ove konstitucije živahnog su temperamenta i otporni na bolesti i nepovoljne vanjske (ekološke) čimbenike. Karakterizira ih izuzetna izdržljivost (dugo mogu trčati). Predstavnici ovog tipa su: goniči, jamari, ptičari i dr.

Slika 6. Snažna konstitucija (oštrodlaki njemački ptičar)

(Izvor: <http://www.mojaoaza.com>)

Fina (nježna) konstitucija

Finu konstituciju imaju psi lake tjelesne građe. Glava je lagana u odnosu na tijelo. Koštani sustav karakterizira fina građa, plemenita glava, lagani zglobovi i male šape. Koža je vrlo tanka i elastična, a dlake su nježne i prorijeđene. Mišići su vrlo dobro razvijeni. Psi ovakve konstitucije su izrazito živahnog temperamenta. Neotporni su na vanjske utjecaje i ponekad podložni bolestima. U radu ih karakterizira velika brzina. Tipični predstavnici ovog tipa su: hrtovi (talijanski, ibički i dr.).

Slika 7. Fina konstitucija (ibički hrt)

(Izvor: <http://www.srecica.com>)

Limfatična konstitucija

Limfatičnu konstituciju imaju psi čije je tijelo vrećastog oblik. Izražen je višak kože na cijelom tijelu, a osobit pod vratom (podvoljak, podgušnjak ili fanon). Uzrok tome je velika razvijenost limfatičnog tkiva po koje je ovaj oblik konstitucije i dobio ime. Psi ovakve konstitucije flegmatičnog su temperamenta. Karakterizira ih tromost u kretanju, nevoljkost za rad i smanjena inteligencija. Nisu izdržljivi i brzi u radu. Predstavnici ovog tipa su mastifi.

Slika 8. Limfatična konstitucija (napuljski mastif)

(Izvor: <http://slobodni.net>)

4. KONDICIJA

Kondicija predstavlja promjenjivi (morfološki) izgled psa koji je u ovisnosti o konstituciji, hranidbi, njezi i vježbi. Ona se mijenja pod utjecajem vanjskih čimbenika (Tucak i sur., 2003). Drugim riječima, kondicija je trenutno stanje životinje s obzirom na njezin vanjski izgled, tj. sposobnost životinje da u određenom trenutku izvrši zadatak koji joj je namijenjen bez posljedica na svoje zdravlje. Razlikujemo 4 tipa kondicije.

Radna kondicija

Karakterizira je odgovarajuća prehrana i vježba koja omogućuje psu obavljanje zadanih radnji i utječe na oblikovanje njegovog izgleda. (Tucak i sur., 2003). Psi mogu biti, ovisno o njihovoj namjeni, izloženi velikim naporima te moraju posjedovati izvjesne rezerve masti tj. rezerve energije. Npr. lovački pas koji je aktivan tijekom čitavog lovnog dana, mora izdržati isto tempo tijekom cijelog dana, te zbog toga mora imati višak rezervne energije kako bi mogao izdržati taj napor. Kod ove kondicije zglobovi i tetive su dobro razvijeni, a mišići plećke i pojedine druge grupe mišića i moraju se razlikovati i pri najmanjem pokretu, posebice mišići leđa. Također, moraju biti uočljive i koštane izbočine (kukovi, greben, lopatica), dok se obrisi rebara ne smiju uočavati.

Slika 9. Radna kondicija (njemački prepeličar)

(Izvor: <http://www.lovci.info>)

Trkača kondicija je varijanta radne kondicije koja je bitna za pse od kojih se ne zahtjeva dugotrajan rad, već učestaliji ali naporan, te se zahtjeva maksimalna brzina koja traje kratki period (npr. kod utrka pasa). (Tucak i sur., 2003)

Slika 10. Trkaća kondicija (mali engleski hrt)

(Izvor: <http://njuska.com>)

Rasplodna kondicija

Izgled pasa karakterizira niti mršavost niti debljina. Takav izgled postiže se odgovarajućom prehranom i osigurava uspješnu oplodnju. Predebele ženke teško ostaju gravidne, teško se porađaju i imaju manji broj potomaka. Predebeli mužjaci obično nemaju izraženu volju za parenjem. (Tucak i sur., 2003)

Slika 11. Rasplodna kondicija (bavarski krvosljednik)

(Izvor: <http://www.pet-point.net>)

Varijanta rasplodne kondicije je izložbena kondicija pri kojoj pas nije niti mršav niti debeo kao i kod rasplodne kondicije. Psi s ovom kondicijom mogu imati manje ili veće naslage masti. S oblinama kod pasa s većim naslagama masti se mogu prikriti lake konstitucijske mane (npr. blago ulegnuta linija leđa, slabije izražen but itd), ali ne i teže mane.

Slika 12. Izložbena kondicija (bigl)

(Izvor: <http://www.petwebsite.co.uk>)

Tovna kondicija

Karakteristika toвне kondicije očituje se u izgledu i pokretljivosti psa. Pas je zaobljen, širokih leđa, pri hodu se ljulja i slabo su istaknuti pojedini dijelovi tijela (Tucak i sur., 2003). Ova kondicija nije poželjna ni u koje svrhe. Ona je rezultat proždrljivosti ili preobilne ishrane, a može bit da je i u pitanju teška konstitucijska mana. Tovnost može dovesti u pitanje plodnost, što postaje velika mana, ili lošu mliječnost, što za posljedicu ima manje mlijeka za odgoj štenadi.

Slika 13. Tovna kondicija (labrador)

(Izvor: <http://www.zivotinje.rs>)

Izgladnjela kondicija

Izgladnjela kondicija se također očituje u izgledu i pokretljivosti psa. Pas ima izgled „hodajućeg kostura“ obavijenog kožom, a mišići su atrofirali. Uzrok takvom obliku kondicije su gladovanje i bolesti (Tucak i sur., 2003). Pas takve kondicije se ne može koristiti za rad jer se brzo umara i nema želju za radom, niti strast za lovom. Kod ženki izostaje refleks gonjenja (estrus) ili daju manji broj štenadi (www.kdkula.org).

Slika 14. Izgladnjela kondicija

(Izvor: <http://www.vecernji.hr>)

5. NARAV I TEMPERAMENT

Narav, odnosno ćud, i temperament su nasljedne osobine, ali se nasljeđuju nezavisno jedna od druge (www.kdkula.org). Njihova kombinacija je moguća, pa tako na primjer, pas koji ima dobroćudnu narav može imati živahan temperament i obrnuto. Obje osobine, i narav i temperament, daju psu njegov karakter. Karakter psa predstavlja kompletne osobine psa koje ga opisuju za lakšu ili težu upotrebljivost u određene svrhe.

5.1. Narav

Narav ili ćud je izraz duševnog i psihičkog stanja jedinke (Tucak i sur., 2003). Po naravi pse dijelimo na:

Dobročudne- Dobročudnost se očituje u privrženosti i poslušnosti psa. Dobročudan pas gotovo nikad ne ujeda, samo u krajnjoj nuždi ili samoobrani će upotrijebiti zube. Na razne bolne nadražaje povlači se uz lavež i u krajnjoj nuždi reagira ujedom (Tucak i sur., 2003).

Zloćudne- Zloćudnost psa očituje se u nepovjerenju i neposlušnosti, pa čak i u agresivnosti prema drugim jedinkama. Zloćudan pas će i na najmanje nadražaje reagirati pokušajem ujeda. Ujedljivost se smatra teškom konstitucijskom greškom pa takve pse treba isključiti iz uzgoja (Tucak i sur., 2003).

5.2. Temperament

Temperament je nasljedna osobina jedinki (psa) koja je izraz uzbudljivosti i osjetljivosti živčanog sustava. Temperament se prosuđuje prema načinu reagiranja jedinke na vanjske i unutrašnje podražaje. Od unutarnjih podražaja na temperament najviše utječu spolne žlijezde svojim hormonima, pa temperament predstavlja i sekundarnu spolnu oznaku jedinke (muške životinje živahnije su od ženskih) (Tucak i sur., 2003). Dakle, kod pasa bi temperament bio generalni stav koji pas ima prema drugim životinjama (iste i različite vrste) te prema ljudima i način na koji djeluje i odgovara na podražaje iz okoline u različitim situacijama (www.upph.hr). Temperament je skupina psihičkih svojstava koja se prepoznaj u obliku izražavanja raspoloženja i osjećaja. Temperament uvjetuje način komunikacije, međusobne odnose i radne sposobnosti. Vrsta temperamenta se određuje kroz opće ponašanje i izražavanje (glasovno i tjelesno, tj. lavež i mimika, odnosno govor tijela), geste, stav, itd. (www.upph.hr).

5.2.1. Podjela temperamenta

1. Izrazito živahan temperament. Psi izrazito živahnog temperamenta brzo reaguju na podražaj.
2. Normalno živahan temperament. Psi normalno živahnog temperamenta reaguju na podražaje životne sredine na poželjan način.
3. Miran temperament. Psi mirnog temperamenta usporeno reaguju na vanjske podražaje i lako se tove.

5.2.2. Karakteristike temperamenta

Stupanj aktivnosti, tj. količina fizičke energije koju pas ima. Ova osobina pokazuje da li pas ima potrebu konstantno se kretati ili ima opušteniji pristup. Pas koji ima veliku količinu fizičke energije može imati problema sa statičnim vježbama. Te fine vježbe možda neće biti besprijekorne, ali će biti puno brže izvedene, dok će pas s manje energije biti sporiji, ali će moći napraviti zahtjevnije vježbe i imati bolje izrađene finese.

Regularnost (pravilnost, redovitost, točnost, urednost). Ova karakteristika temperamenta se odnosi na to da li pas ima rutinu u hranjenju, vršenju nužde, šetnji, igranju, spavanju, ili se to događa bilo kad. Predvidljiv pas će jesti, obavljati nuždu i spavati u otprilike isto vrijeme, dok će nepredvidljiv pas biti gladan, tražiti izlazak i igrati se u različito vrijeme svaki dan. To je osobina koja uglavnom ovisi o ljudskom faktoru.

Prvobitna reakcija (pristup ili povlačenje). Ova karakteristika se odnosi na način kako pas reagira na novosti (ljude, životinje ili neku stvar), da li pozitivno ili negativno. Hrabriji psi spremno i brže prilaze bez oklijevanja, dok će oprezniji ipak radije prvo pogledati iz daleka, prije kontakta, a plašljiviji će se povlačiti.

Prilagodljivost (snalažljivost). Odnosi se na vrijeme koje je potrebno da se pas privikne na promjenu. Razlika od prethodne karakteristike je u tome što se odnosi na vrijeme potrebno za prilagodbu situaciji, nakon što je do prve reakcije već došlo. Pas koji se lako prilagođava, ubrzo, ili čak odmah prihvaća novu rutinu, a psu koji se odupire promjeni treba puno više vremena da se privikne na promjene. Ova osobina temperamenta povezana je najvećim dijelom sa socijalizacijom.

Intenzitet se odnosi na stupanj energije pozitivnog ili negativnog odgovora (reakcije). On pokazuje da li pas intenzivno reagira na nastalu situaciju ili reagira tiho i mlako. Pas koji intenzivno reagira pokazuje veliko uzbuđenje, skače i laje, a pas koji mlako reagira ima blagu reakciju ili reakcije uopće nema.

Rastresenost je karakteristika koja se odnosi se na tendenciju psa da mu pažnja "odluta" na stvari koje se događaju oko njega. Pas koji je rastresen zamjećuje sve u okolini tj. lako mu se odvlači pažnja i teško se vraća zadanom zadatku, dok pas koji se ne omete lako ima sposobnost da ostane fokusiran i lako završava zadani zadatak. Na ovu karakteristiku temperamenta se uvelike može utjecati vježbom.

Dosljednost i vremenski raspon pozornosti je osobina koja se odnosi se na sposobnost psa da ostane koncentriran na zadatak unatoč frustracijama i vrijeme koje pas može ostati koncentriran na zadatak. Pas koji je uporan ostat će koncentriran na zadatak kroz duže vrijeme tj. dok ga ne izvrši, dok će pas s kratkim rasponom pozornosti odustati uslijed frustracije ili odvlačenja pozornosti. Na ovo karakteristiku se također može uvelike utjecati vježbom.

Osjetljivost (prag osjetljivosti). Pokazuje koliko je lako psa uznemiriti promjenama u okolini. Osjetljiv pas se uznemirava zbog vanjskih stimulansa (zvukovi, svjetla, oblici, itd.) i može izgubiti koncentraciju i biti u nemogućnosti ponovno ju povratiti. S druge strane manje osjetljiv pas ili pas koji je neosjetljiv može ignorirati vanjske utjecaje i ne opterećivati se s njima, te ostati fokusiran. Ovo je osobina koja je povezana najvećim dijelom sa socijalizacijom.

5.2.3. Tipovi pasa s obzirom na temperament

Hipokrat (Grčki liječnik, 400 g. Pr.n.e.) definirao je 4 osnovna tipa temperamenta na podlozi učenja grčkog filozofa Empedokla o 4 osnovna elementa. Ta 4 elementa su: zemlja (terra), voda (aqua), zrak (aer) i vatra (ignis). Hipokrat je u tim elementima prepoznao 4 osnovne tekućine koje su odgovorne za zdravlje i vladanje, te im pridodao 4 osnovna temperamenta. To su: zrak i krv (sangvinik), vatra i žuč (kolerik), voda i sluz (flegmatik), te zemlja i crna sluz (melankolik). (www.upph.hr)

Sama riječ temperament dolazi od latinske riječi *Temperamentum*, što znači prava mješavina. Prema Hipokratovoj pretpostavci ta četiri osnovne tekućine su pomiješane i tvore temperament koji je originalan za svaku jedinku. Što su elementi više uravnoteženi to je uravnoteženije ponašanje. (www.upph.hr)

Danas razlikujemo četiri različita tipa temperamenta koji nikada ne dolaze kao jedan temperament u jednoj jedinki. Najčešće je to mješavina dva tipa temperamenta s malim primjesama druga dva tipa temperamenta. Svaka je jedinka posebna i individua za sebe. (www.upph.hr)

Četiri osnovna tipa temperamenta:

Sangvinik je otvoren, radoznao, snalažljiv, stabilan, uravnotežen, vedar, lako uči, te stalno teži naučiti nešto novo, ima sposobnost široke pozornosti, puno opaža, samosvjestan je, na vanjske podražaje odaziva se u pravoj mjeri, ima dobre i čvrste živce, živahan je, voli raditi, te radnje izvršava s veseljem. To je tip psećeg temperamenta koji je najpovoljniji za školovanje.

Kolerik je nervozan, impulzivan, nagao, naprasit, lako se uzbuđuje i teško se smiruje jer ima snažne emocije, burno izražava reakcije i teško se kontrolira, ima veliku količinu energije, uznemiren je i nervozan pas, čini velik broj nepotrebnih kretnji, na male podražaje reagira brzo i burno te rado zamjenjuje komande. Vlasnik ovakvog psa mora biti miran i staložen, te vrlo dosljedan i uporan.

Flegmatik u koji tip spadaju, najčešće, krupnije pasmine, je suzdržan, pasivan i inertan, vrlo tolerantan, ne previše zainteresiran, miran, neodlučan, ponekad ravnodušan, teško ga je motivirati, teže uči, ali naučeno vrlo dugo pamti, potrebno mu je puno pozitivne motivacije, te je kod takvog psa potrebno potrošiti više vremena za uspostavljanje uvjetovanih refleksa.

Melankolik je najrjeđi tip temperamenta pasa i takvi psi su osjetljivi, depresivni, uske pozornosti, labilni i nestabilni, te zbog toga nepredvidivi i već na male podražaje reagira nesigurno i panično. Bojažljivi su i stisnuti, najteže uče i ne podnose puno ponavljanja. Ovo je najmanje poželjan tip pasa u praksi jer zahtijevaju iznimnu pažljivost, a svaka upotreba snažnijeg podražaja dovodi do trajnih posljedica.

Temperament psa se može donekle predvidjeti, ali ne u potpunosti. Čistokrvnim psima je lakše predvidjeti temperament (osobito kod dobrih uzgajivača). Prije odluke o uzimanju psa treba dobro upoznati pasminu koju se uzima (za one koji uzimaju čistokrvnog psa), a idealno bi bilo da se upoznaju oba roditelja. Obično su roditelji dobro mjerilo za temperament šteneta.

6. PONAŠANJE

Kada govorimo o temperamentu, govorimo o zbiru nagona, osobina i instinkta koji su naslijeđeni i urođeni (www.mmandi.mojweb.com.hr). Temperament je funkcija genetike i kao takva se nasljeđuje, a ne razvija. Neki se oblici ponašanja mogu modificirati obukom, ali se tu podrazumijeva da se sam temperament nikad ne mijenja. Na primjer, živahan pas nikad neće naučiti biti usporen i miran pas, ali se pas može naučiti da do neke mjere kontrolira svoju energiju (www.mmandi.mojweb.com.hr). Na ponašanje psa imaju utjecaj sva životna iskustva, te o na njega uveliko utječe sam vlasnik, kao i okolina u kojoj je pas odrastao i u kojoj obitava.

Psi su društvene životinje, ali njihov karakter i ponašanje mogu varirati od jedinke do jedinke. To uvelike ovisi o tome kako se vlasnici, kao i ostale osobe koje dođu u kontakt s određenim psom, ponašaju prema tom psu. Fizičko zlostavljanje, kao i izgladnjivanje, može prouzrokovati vrlo nestabilnu i opasnu životinju. Nedovoljno socijalizacija pasa, također, može rezultirati agresivnim i nepredvidivim ponašanjem psa. Agresivnost psa prema ljudima, ali i drugim životinjama, u većini slučajeva su odraz pogrešnog pristupa i odnosa prema toj životinji u prošlosti. Drugim riječima, uzimanjem psa preuzimamo na sebe odgovornost za pravilnu brigu i odgoj životinje. U protivnom, ne odgovornim ponašanjem ili nebrigom, pas veselog karaktera se može pretvoriti u plahog i povučenog psa, kao i u nepovjerljivog i agresivnog psa. Isto tako, pravilnom brigom i odgojem, agresivan pas se može obuzdati i postati pouzdan i vjeran pratilac.

6.1. Dominantnost i submisivnost

Kako bi psi unutar zajednice utvrdili koji pas se u određenoj situaciji treba povući, a koji prevladati, služe se tzv. ritualnim uzorcima ponašanja (www.canis.hr). Ritualni uzorci ponašanja, sastavni su dio pseće komunikacije i imaju svrhu jasnog prenošenja informacija. Kada je komunikacija jasna, razina stresa je niska, a reakcije životinja pod stresom puno su naglije i intenzivnije od reakcija životinja koje nisu pod stresom. Svrha ritualnih uzoraka ponašanja je izbjegavanje neugodnih posljedica, te pri rješavanju sukoba između pasa poprimaju dva oblika. Ta dva oblika očituju se kao samouvjeren (dominantan) pas ili povučen (submisivan) pas.

Dominantno (samouvjeren) ponašanje imaju psi s puno samopouzdanja koje koriste da bi dobili ono što žele, ne ovisno o tome bila to hrana ili nabolje mjesto za spavanje. Oni

odbijaju slušati slabije članove čopora, odnosno obitelji, i općenito ljude i životinje koje se ne znaju postaviti u takvoj situaciji. Svoju dominaciju pokazuju pogledom, gundanjem i govorom tijela. Takvim psima se treba pristupiti s odlučnošću i disciplinom, te ih treba obuzdati i kontrolirati treninzima. Tako da njihova dominacija ne bi eskalirala u tiraniju i agresiju.

Slika 15. Dominantno i submisivno ponašanje pasa

(Izvor: <http://www.dogpsychology101.com>)

Submisivno (povučeno) ponašanje se manifestira se sramežljivošću psa i podložnosti drugim psima, životinjama i ljudima. Submisivni psi često uriniraju pod sebe kad su uzbuđeni ili uplašeni, a blago submisivni psi "potonu" kada ih se grdi i potreban im je fizički kontakt s ljudima za sigurnost (www.upph.hr). Jako submisivni psi izbjegavaju kontakt očima i, u krajnjim slučajevima, kao rezultat može doći do agresivnosti iz straha ako ih se dovede u bezizlazne situacije ili jako preplaši. Takvim psi trebaju laganu disciplinu (bez kazni) i puno rada na samopouzdanju i sigurnosti.

Agresivnost nije nužno sastavni dio dominantnog ponašanja (www.canis.hr). Prijetnja agresijom i drugi oblici agresivnosti mogu biti korišteni kako bi se postigao bolji status unutar zajednice. To, najčešće, uopće nije nužno jer dominantni psi su samouvjereni i sigurni u sebe i svoj položaj, i iz tog razloga nemaju potrebu za dokazivanjem. Često je dovoljan samo jedan netremičan pogled od strane psa na vrhu hijerarhijske ljestvice, da svi ostali zašute i primire se (www.canis.hr).

6.2. Agresivnost

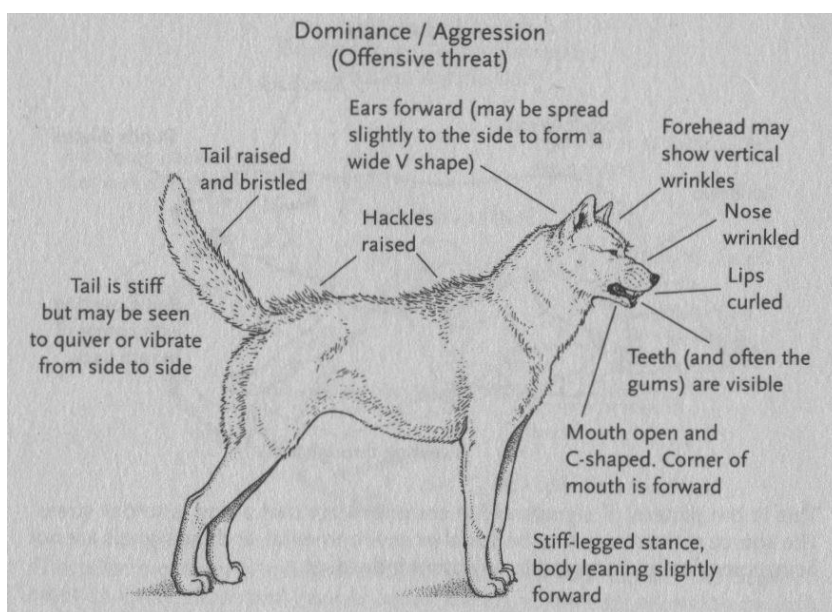
Agresivnost kod pasa predstavlja ponašanje psa s namjerom da zaplaši ili povrijedi čovjeka ili drugu životinju (www.kdkula.org). Neki psi mogu biti agresivni samo prema drugim psima ili životinjama, a neki samo prema ljudima. Postoje i psi koju mogu biti agresivni jedino oko obrane hrane ili poslastica, te igračkaka do kojih im je stalo.

Agresivnost je jedno od najčešćih problematičnih ponašanja pasa. Govor tijela takvih pasa napet je i usredotočen, a često znaju i režati, lajati, kesiti se, te škljocati zubima ili gristi ljude i životinje koje im se približe. Dok su u šetnji, agresivni se psi često teško mogu obuzdati, jer povlače povodac i laju na sve ostale pse ili ljude koje vide (Cesar, 2014).

Agresivnost može poprimiti više oblika. Postoje neki određeni tipovi agresivnosti.

Dominantna agresivnost

Psi su društvene životinje i na svoju zajednicu s čovjekom gledaju kao na čopor. U čoporima postoji hijerarhija, dominacija vođe nad sljedbenicima, u kojoj se pas prepoznaje. Ako pas osjeti da je na hijerarhijskoj ljestvici iznad svog vlasnika pokušat će pokazati i preuzeti kontrolu. Bez uvedenih određenih pravila, granica i ograničenja vlasnika prema psu, pas postaje zbunjen i ne zna što bi trebao raditi. Zato je vrlo važno za vlasnika da od početka postavi plan i program s ciljevima za svog psa kako pas ne bi preuzeo dominaciju nad samim vlasnikom. (Cesar, 2014)

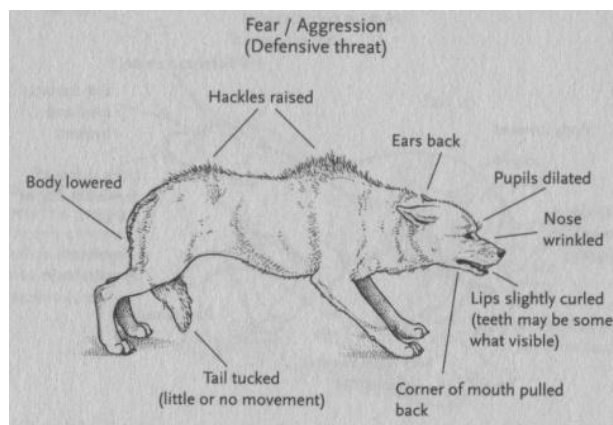

Slika 16. Stav dominantno agresivnog psa

(Izvor: <http://www.dogforums.com>)

Agresivnost utemeljena na strahu

Ova agresivnost temelji se na prestrašenosti, tj. ukoliko pas pomisli da je u opasnosti i da je ugrožen. Agresivnost iz straha često počinje od režanja ili pokazivanja zubi. Poput svih ostalih tipova agresivnosti, i ovaj tip može eskalirati, jer pas koji uoči da ljude i druge životinje može držati podalje od sebe pokazivanjem zubi, vrlo brzo može početi i ujedati.

Slika 17. Obrambeni stav psa agresivnog iz straha

(Izvor: <http://blog.adoptandshop.org>)

Teritorijalna, zaštitnička i posesivna agresija

Ova tri tipa agresivnosti vrlo su slična i uključuju obrambeni stav psa prema njemu bitnim resursima.

Slika 18 Posesivna agresivnost (obrana hrane)

(Izvor: <http://www.iriepets.com>)

Teritorijalna agresivnost je obično povezana s obranom teritorija, tj. onog prostora koji pas smatra svojim. Problem kod teritorijalne agresivnosti je što pas može smatrati svojim cijelo područje na kojem se redovito kreće i obilježava ga. Zaštitnička agresivnost se odnosi na agresivnost koja je izazvana prema ljudima ili životinjama koje pas doživljava kao prijetnju njegovom čoporu, odnosno obitelji. Pod posesivnu agresivnost podrazumijevamo onaj oblik agresivnosti koji pas pokazuje braneći svoju hranu, igračke ili bilo koje druge stvari koje taj pas doživljava bitnima.

Preusmjerena agresivnost

Ovo je uobičajen tip agresivnosti pri kojoj, ukoliko je pas izazvan na agresivnost od jedne strane, pas može preusmjeriti i pokazati agresivnost na drugu stranu. Tako na primjer, ukoliko dva psa laju na trećeg koji se nalazi s druge strane ograde, oni tu agresivnost mogu usmjeriti jedan prema drugome, jer nisu u mogućnosti imati bliži kontakt sa psom prema kojem su prvobitno pokazali agresivnost.

Osim ovdje navedenih vrsta agresivnosti kod pasa imamo još niz različitih tipova, te njihovih varijacija, kao što su majčinska agresivnost, agresivnost izazvana utjecajem boli, te agresivnost grabežljivca. Agresivnost grabežljivca je vrlo rijetka, ali svakako ne zanemariva, pod njom se podrazumijeva agresivnost koja je motivirana nabavkom hrane. To je vrlo krvoločan oblik agresivnosti u kojoj je pas spreman ubiti.

Kako bi se spriječili i izbjegli incidenti uzrokovani agresivnošću vrlo je važno naučiti prepoznavati uzroke, zbog kojih će, i situacije, u kojima će, pas agresivno reagirati. Ukočenost tijela, kostriješenje dlake, režanje, pokazivanje zubi, okretanje glave uz usredotočen pogled u smjeru onoga što pas smatra prijetnjom, fiksiranje pogleda i drugi tjelesni signali, prediktori su agresivnog ponašanja. Važno je psa skloniti iz situacije u kojoj se osjeća ne sigurno ili koja mu ne odgovara. Također, vrlo je važno ne kažnjavati psa koji s takvim govorom tijela upozorava da se nalazi u njemu ne poželjnoj i ne sigurnoj situaciji. Daleko najvažnija prevencija od agresivnog ponašanja je odgoj i socijalizacija psa od samog ulaska u zajednicu. Kako bi spriječili dolazak do ovakvog oblika ponašanja, kao i riješili problem ne željenog ponašanja, te samim time izbjegli incidenti i moguće ne željene posljedice, dobro je da psa socijalizira i obuči za to školovana osoba.

7. SOCIJALIZACIJA

Socijalizacija je navikavanje ili prilagođavanje okolini (www.canis.hr). U prirodnom okruženju bi to značilo prilagoditi se, tj. distancirati se od neuobičajenog i oprezno se približavati i suočavati s nečim novim i neuobičajenim što smatramo potencijalnom opasnošću.

Psi, a općenito i sve ostale životinje, funkcioniraju tako da sve što im je nepoznato i neuobičajeno izbjegavaju. U protivnom sebe izlažu potencijalnoj opasnosti i po život opasnim situacijama koje instinktivno žele izbjeći.

Svaka životinjska vrsta ima određeno vremensko razdoblje u kojem se asimilira i prihvaća stvari unutar svoje okoline, nakon kojeg povećava odstojanje prema nečemu novome i teže prihvaća sve ono na što nije navikla. Kod pasa, kritični period socijalizacije zatvara se u razdoblju između trećeg i petog mjeseca starosti, ovisno o pasmini i osobnosti (www.canis.hr). Važnost socijalizacije ne smije se podcijeniti, te bi s njom trebalo započeti što ranije. Štenci kojima se uskraćuje izlaganje okolini ili nisu dovoljno socijalizirani često razvijaju neželjena ponašanja. Nedovoljno socijalizirani psi postaju plahi i asocijalni, te ne mogu uspostaviti zadovoljavajuć kontakt s ljudima, drugim pripadnicima svoje vrste i ostalim životinjama. Psi koji su kao štenad bili izolirani, slabije uče i problematični su, hiperaktivni ili pak zatvoreni, naglih reakcija, nesposobni prilagoditi se novonastalim životnim situacijama bez pokazivanja straha i izbjegavanja istih, te su često društveno i seksualno zakinuti (www.canis.hr).

7.1. Pravilna socijalizacija

Od rođenja pa sve dok se ne formira u odraslog psa, štene prolazi kroz razdoblje rasta i razvoja, kako fizičkog tako i psihičkog. Proces sazrijevanja, odnosno odrastanja psa odvija se u etapama. Svaka etapa u životu psa sa sobom nosi različite fizičke promjene, ali i psihološki razvoj osobina jedinke. Zbog toga je vrlo bitno započeti s odgojem, obukom i socijalizacijom psa na vrijeme.

7.1.1. Neonatalno razdoblje (od rođenja do 12 dana starosti)

U prvoj fazi razvoja (prva 2 tjedna života), štenci su sposobni samo sisati i spavati. Polako im se počinje razvijati osjetilo okusa i počinju osjećati bol. Štenad koja je prerano odbijena od sise (prije 15. dana starosti) mogla bi cuclanje i miješanje šapicama preusmjeriti na dekiću i slične mekane objekte te ispoljavat ovo ponašanje i u zrelijoj dobi (www.canis.hr).

Iako je u ovom razdoblju štenad izolirana od vanjskih utjecaja ono može ostaviti dugotrajne posljedice na njihovo učenje, emocije i općenito sposobnost prilagodbe. Zato je bitno da štenci i u ovom razdoblju imaju kontakt s čovjekom, te ih je dobro već tada dobro izlagati laganim stresorima poput promjene temperature prostora i diranja. To kasnije može imati pozitivan utjecaj na otpornost šteneta prema bolestima, ali također i na emocionalnu reaktivnost, te kasniju sposobnost rješavanja problema. Istraživanja pokazuju da štenad koja nije tijekom neonatalnog perioda imala nikakvu interakciju s ljudima i okolinom kao odrasli psi pokazuju veću emocionalnu reaktivnost od onih kojima je to bilo omogućeno (www.canis.hr).

7.1.2. Prijelazno razdoblje (od 13 do 20 dana starosti)

Druga faza razvoja (3. tjedan) donosi prvo kritično razdoblje. Ova faza je prijelazni period u kojem se štencima polako razvija osjetilo vida i sluha. Potrebno ih je polako navikavati na pozadinske zvukove kako bi smanjili mogućnost plašljivosti od iznenadnih zvukova u odrasloj dobi. U ovoj fazi, s približno tri tjedna, počinje razdoblje rane socijalizacije jer štene već može hodati, čuti, osjećati, mirisati i vidjeti, iako mu se ta osjetila neće u potpunosti razviti sve do dvanaestog tjedna, a ponekad i duže.

Razvoj svijesti (od 21 do 23 dana)

Ovo je kratko razdoblje u kojem štene počinje koristiti osjetila sluha i vida. Ove promjene se dešavaju vrlo naglo, najčešće unutar 24 sata, i zbog toga je vrlo važno da se štene u ovom razdoblju ne odvaja od majke i poznate okoline. Odvajanjem od sise ili micanjem legala na novu lokaciju može biti vrlo traumatično i ostaviti trajne posljedice na štenetu kao i na odraslom psu u budućnosti (www.canis.hr). Ovo je također razdoblje kada štene počinje učiti kako se ponaša kao pas.

7.1.3. Period socijalizacije (od 3. do 12. tjedna)

Ovaj period je najutjecajnije razdoblje života šteneta. U ovom razdoblju pas se privikava na okolinu i razvija svoje ponašanje. Ono što je naučeno u ovom periodu trajno je temelj za razvoj mnogih ponašanja, apetita, odbojnosti prema stvarima, društvenim sklonostima, seksualnosti, načinu igre, ponašanja u zajednici ("čoporu"), reakcijama na odvojenost i sličnim emocionalno provokativnim situacijama, uzorcima pristupanja i izbjegavanja, razvoju odnosa dominantnosti i submisivnosti, razini aktivnosti te općenito učenja i sposobnosti rješavanja problema (www.canis.hr). Praktično svako ponašanje je pod utjecajem načina života i tretmana kojem je štene podvrgnuto tijekom ovog razdoblja i

utječe zapravo na cjelokupno ponašanje psa u budućnosti (www.canis.hr). Ovo kritično razdoblje dijeli se na primarni i sekundarni.

Primarna socijalizacija (od 3. do 5. tjedna starosti)

Porastom motoričkih i osjetilnih sposobnosti raste i interes šteneta za društvenom aktivnošću. Ova faza započinje kada je štene sposobno samo napustiti leglo. Štene postaje sposobno za učenje i stvara prve utiske o svojoj okolini. Utisci koje doživi u ovoj fazi razvoja duboko se urezuju u mozak psa. Niti u jednoj fazi života štene neće biti spremno primati nadražaje kao u ovoj. Sve na što sada navikne postaje mu blisko, a sve što ne upozna kasnije će mu biti puno teže prihvatljivo. Kako bi doseglo svoj potencijal, štene mora u ovom razdoblju ostati s majkom i ostatkom legla cijelo to vrijeme. Ovo razdoblje je bitno za učenje govora tijela (poze, izrazi lica, vokalizacija) te pomoću toga uči komunicirati s drugim pripadnicima svoje vrste, onima u leglu i kasnije izvan njega. Također je važno da štene ostane u ovom periodu s majkom i leglom kako bi naučilo na svoj i lavež drugih pasa, također da nauči kakav je osjećaj ugristi i biti ugrizen. Ova interakcija unutar legla izuzetno je važna za razvoj inhibicije ugriza. Neka štenad koja je u ovom razdoblju bila odvojena od legla kasnije ima tendenciju biti grublja prilikom ugriza.

Ovo je razdoblje u kojem se razvija emocionalna stabilnost i temperament. Iz tog razloga, možemo reći, da je ovo faza formiranja karaktera psa. Ukoliko u leglu, već u ovoj fazi, uočimo štene koje pokazuje znakove plašljivosti, treba ga se posebno nadgledati kako bi ga se moglo socijalizirati u većoj mjeri nego ostale štence. Za mnoge nedostatke i mane ovoga tipa koji se primjećuju u odraslih pasa smatra se da je upravo prerano odvajanje od legla rezultiralo time.

U ovom razdoblju postavljaju se temelji za učenje higijenskim navikama i uzgajivač bi trebao odvojiti mjesto za spavanje od mjesta za igru jer time omogućava štenadi da napuste mjesto za spavanje kako bi obavili nuždu. Također, u ovom razdoblju ih se privikava na hranu koja nije majčino mlijeko, a i odnos između majke i šteneta se znatno mjenja. Majka polako postavlja granice ponašanja, te pokazuje svoju dominantnu ulogu u leglu, a štenad se time uči disciplini. Ako je štene naporno ili nestašno majka će ga odgurnuti šapom, također ga može i kazniti laganim ugrizom za njušku. Neka istraživanja pokazuju da štenci koju su zadobili veću količinu inhibiranih ugriza postaju povučenija i manje zaigrana. S druge strane, istraživanja su pokazala da je sa štenadi koja nikad nije bila kažnjavana/opominjana od strane majke bilo nemoguće raditi (www.canis.hr).

Sekundarna socijalizacija (od 6. do 12. tjedna)

U razdoblju između šestog i osmog tjedna u leglu se formira društveni poredak i iz tog je razloga vrlo važno da štene ostane u leglu do minimalno sedam tjedana starosti. S osmim tjednom započinje najbolji period za odvajanje šteneta od legla i prilagođavanje psa novom domu i njegovom vlasniku. Neki stručnjaci smatraju da se štene ne bi trebalo odvajati od legla sve do dvanaestog tjedna života. Razlog tome je što u jedanaestom tjednu u leglu počinju borbe za položaj s kojima štene stvara osjećaj sigurnosti u odnosu s drugim psima. To može imati jako pozitivan utjecaj na njega kao odraslog psa, jer će s borbama u leglu naučiti da nije ugroženo ako dođe do međusobnog hvatanja zubima s drugim psima, te će naučiti na prirodnu granicu ugriza. Takav pas se kasnije neće ponašati agresivno iz straha. Ono što je bitno, ako štene ostane u leglu sve do dvanaestog tjedna, da ima kontakt sa čovjekom, na taj će način i dominantno štene u leglu naučiti na autoritet čovjeka. Ako je leglo prepušteno odgoju i majke i oca, otac će preuzeti glavnu ulogu. On uči štence onome što smiju, a što ne smiju, te ih navikava na autoritet. Na taj način štene uči biti podređeno i poštovati autoritet. Ljudsko preuzimanje, odnosno zamjenjivanje uloge roditelja u obuci šteneta, mora od početka biti autoritativno. Samo maženjem i puštanjem štenetu na volju, jer je još malo, nije dobro za ponašanje tog psa kad odraste. Ako se štene preuzima u starosti od osam tjedana, treba se voditi računa da mu se omogući što više druženja i igre sa drugim psima, kako bi vježbalo svoj nagon dominacije, budući da to nije naučilo u leglu. Također je neophodno da se čovjek (vlasnik) igra sa svojim štenetom kako bi ga kroz igru naučio ponašanju u novoj zajednici. Štene oponaša svoje roditelje i na taj način se nauči ponašati u određenim okolnostima. Isto tako oponaša i čovjeka, i zato je vrlo bitno da se novi vlasnik psa postavi prema njemu kao roditelj i nauči ga kako da se ponaša u skladu sa svojom ljudskom obitelji. Kada se štene nepoželjno ponaša, majka ga upozori na neprimjereno ponašanje ugrizom za potiljak i vrat, a često i ugrizom za njušku. Budući da čovjek to ne može učiniti, ugriz može zamijeniti hvatanjem šteneta za kožu na vratu te odizanjem od površine, to će imati isti učinak kao i ugriz majke za vrat. Dizanju šteneta za kožu na vratu može se pridodati i hvatanje za njušku drugom rukom, te potisak prema dole, kako bi štene osjetilo pritisak i dobilo dodatno upozorenje, slično onomu koje dobiva od roditelja ugrizom za njušku. Ovakav oblik upozorenja šteneta na neželjeno ponašanje mora biti popraćen odlučnom zapovijedi. Kada se psa ovako odgoji, sama komanda postaje dovoljno upozorenje na neželjeno ponašanje. S ovim oblikom odgoja, čovjek oponaša roditelje šteneta, te ovaj način ima puno bolje rezultate od kažnjavanja šteneta udarcima

koji kasnije često rezultiraju stidljivošću psa ili strahom od ljudske ruke. Rezultat ovakvog načina odgajanja psa je dobro socijaliziran pas koji se zna pozitivno ponašati među ljudima. Također vrlo je bitno da se nauči pozitivno ponašati i prema drugim pripadnicima svoje vrste, ne samo prema ljudima. Iz tog razloga štene u ovom razdoblju mora što više biti izloženo kontaktu sa drugim psima. Česta greška novih vlasnika je izolacija šteneta od doticaja sa svojom vrstu, najčešće zbog straha od infekcije jer štene nije cijepljeno. Također, preveliki doticaj s drugim psima ili prepuštanje šteneta stalnom odgoju drugih pripadnika njegove vrste, kao i ostanak u leglu duži od prvih 12 tjedana njegova života, kasnije može ostaviti za posljedicu teže surađivanje s čovjekom, kao i sklonost većoj agresivnosti. Upravo zbog toga je period od osmog do dvanaestog tjedna najpreporučljiviji za odvajanje šteneta iz legla i njegovu prilagodbu na novi dom. Osim toga ovo je najbolje vrijeme za upoznavanje šteneta sa svim novim situacijama i stvarima s kojima će se susretati tokom svog života, a s tim vlasnik ima priliku naučiti na sve s čime će se susretati u svom novom domu. Tako ga npr. treba upoznati s mačkama i ostalim životinjama na što pozitivniji način ukoliko će pas imati doticaj s njima. Isto tako ga treba izlagati zvukovima poput motora, usisavača, prometa i sl., ali i na djecu, te muškarce i žene različite dobi i izgleda (npr. ljudi koji nose naočale ili ljudi koji imaju bradu) jer sve što mu u ovom razdoblju ostane strano kasnije može izazvati različite vrste ponašanja psa u budućnosti. Iz svega ovoga možemo zaključiti, da je vrlo bitno educirati i socijalizirati štene, jer upravo socijalizacijom mu pomožemo odrasti i odgojiti ga u stabilnog i samopouzdanog psa.

7.1.4. Uspostavljanje statusa (od 10. do 16. tjedna)

Za razliku od vukova, hijerarhija je kod pasa puno labavija i slabije organizirana. Psi se međusobno nadmeću oko hrane, igraćaka ili mjesta za spavanje. Štene koje se jedan dan izbori za npr. mjesto za spavanje, već drugi dan ga može izgubiti. Tijekom jedanaestog tjedna uspostavljanje statusa u leglu postaje ozbiljnije, al tek oko petnaestog do šesnaestog tjedna dominantno submisivni odnos postaje jasniji i stabilniji. Ovo je vrijeme u kojem štene trebamo naučiti dominantnosti vlasnika, tj. njegovoj submisivnosti. Ono će u ovoj dobi iskušavati granice vlasnika, grickanjem ili navlačenjem povodca, te je važno psu dosljedno i jasno dati do znanja što se od njega traži uz što pozitivnija iskustva, bez fizičkih korekcija.

7.1.5. Adolescentna dob (od 5 do 18 mjeseci)

Adolescentna dob kod pasa nastupa naglo i traje dugo, ponekad i do treće godine života. Neadekvatna socijalizacija i rad sa štenetom ostavlja trag u adolescentnoj dobi (www.canis.hr). Ova dob donosi normalno nemirno ponašanje šteneta koje se počinje manifestirati u obliku ozbiljnog razuzdanog ponašanja. Skakanje, navlačenje povodnika, bezrazložno lajanje, uništavanje namještaja, agresija iz straha prema ljudima ili psima samo su neki od oblika takvog ponašanja. Ovi svi problemi se mogu spriječiti ili držati pod kontrolom pravilnim i promišljenim radom i odgojem, ali prije nego pas uđe u ovu dob. Rana socijalizacija omogućuje kontrolu nad psom adolescentom i vrlo je bitna kako bi i dalje mogli nastaviti sa socijalizacijom i radom s psom odrasle dobi. Čak i kada je pas "dobar", tj. ne pokazuje nikakve znakove nepoželjnog ponašanja, ne treba se prestati s radom i socijalizacijom tog psa. Ukoliko su socijalizacija i rad sa štenetom bili izostavljeni, neadekvatni ili nedovoljni, problemi sa psom i njegovim ponašanjem će se odražavati kako u adolescentnoj, tako i u odrasloj dobi. Takvi problemi u ponašanju ne mogu nestati sami od sebe, mogu samo postati još izraženiji.

7.1.6. Zrela dob (od 1 do 4 godine)

Kod prosječnog psa, zrelost nastupa između godinu i pol dana do tri godine starosti. Male pasmine sazrijevaju ranije, dok je to kod velikih, a posebice divovskih pasmina nešto kasnije, pa se tako neke pasmine fizički razvijaju i rastu i poslije četvrte godine. Ovo je kritično razdoblje koje je obično obilježeno pojačanom agresijom i željom za nadmetanjem, što se najviše odražava kod mužjaka.

Nakon ove faze razvoja, novo razdoblje u životu psa je starenje. Fizička snaga psa opada, osjetila mu ne funkcioniraju kao prije, a ponekad pas i mijenja ponašanje, te postaje tvrdoglav. Ovo nam pokazuje da ponašanje psa nije podložno promjenama samo tijekom mladosti, već tijekom cijelog života zbog čega je bitno da vlasnik psa bude odgovorna osoba i razumije važnost brige, odgoja, socijalizacije i rada sa psom.

8. ZAKLJUČAK

Želja svakog vlasnika psa je da ima idealan zajednički suživot sa svojim ljubimcem. Puno puta, a pogotovo kad novi vlasnici nemaju prethodnog iskustva, to je daleko od idealnog suživota. Svaki novi vlasnik psa, prije nego što odluči nabaviti ga, mora se prvo informirati o tome što briga o psu nosi sa sobom, te koliko je pasmina koju odabire zahtjevna ili ne, i dali je ona pogodna za cilj koji vlasnik želi ostvariti s psom. Nisu svi psi jednaki, razlike postoje kako od pasmine do pasmine, tako i od jedinke do jedinke. Većina ljudi svog psa odabire po vanjskim karakteristikama, odnosno po tome koja pasmina im se sviđa izgledom. Vrlo je važno biti upoznat i s psihološkim karakteristikama te pasmine. Neke pasmine su dobroćudnije od drugih, neke su pak pogodnije za rad, dok su neke trome i pomalo lijene. Dakle, moramo bit upoznati s psom kojeg odabiremo i prije nego on uđe u svoj novi dom. Informiranje je vrlo bitno, jer na taj način znamo na šta trebamo obratiti pažnju kod svog budućeg ljubimca. Kada pas uđe u svoju novu obitelj, ne smijemo zaboraviti da je neophodno što prije započeti sa njegovom obukom i socijalizacijom kako bi se naučio ponašati onako kako to njegova nova obitelj od njega očekuje. Česta greška novih vlasnika je puštanje štenetu na volju jer je još malo i slatko, te vjerovanje da s psom treba početi raditi tek kad odraste. Također jedna od čestih grešaka je i izoliranje psa od okoline kojoj ga kasnije planiramo izlagati. Štene baš poput djece najviše uči dok je malo, bitno je početi ga odgajati odmah po dolasku u novi dom, jer štene brzo odraste, a greške koje je napravio u prvih nekoliko dana mogu narušiti zajednički život s novim ljubimcem zauvijek.

9. LITERATURA

1. Velija Katica, Šakić, V., Omerović, A., Vegara, M., Almira Sofić (2008): Uzgoj pasa. Promocult Sarajevo
2. Milan, C., Melissa Jo Peltier (2011): Šaptač psima., Algoritam, Zagreb
3. Milan, C. (2014): Vodič do sretnog psa. Algoritam, Zagreb
4. Tucak, Z., Wikerhauser, T., Cvetnić, S., Bošković, I., Tomašković, A., Alegro, A., Ljiljana Bedrica, Vera Cesar, Mirjana Baban, Lepeduš, H. (2003): Lovna kinologija. Poljoprivredni fakultet u Osijeku, 29- 65

Internet stranice:

<http://www.upph.hr/#!temperament/c15u0> (01.08.2016)

<http://www.mmandi.mojweb.com.hr/tag/temperament-psa/> (01.08.2016)

<http://www.kdkula.org/o-psima/temperamenat/> (01.08.2016)

<http://www.canis.hr/Default.aspx?bt=23> (02.08.2016)

<http://www.canis.hr/Default.aspx?bt=25> (02.08.2016)

<http://www.kdkula.org/o-psima/psihologija-pasa-psiholoski-razvoj-steneta-po-fazama-i-deo-od-prve-do-osme-nedelje-zivota-steneta/> (02.08.2016)

<http://www.kdkula.org/o-psima/psiholoski-razvoj-steneta-po-fazama-ii-deo/> (03.08.2016)

10. SAŽETAK

Baš poput ljudi, psi se razlikuju po svojoj veličini, izgledu, obliku, boji, ali i po svojoj naravi, temperamentu i ponašanju. Psi unutar jedne pasmine imaju određene nasljedne i promijenive osobine koje su im zajedničke ili po kojima se razlikuju. Fizički izgled psa opisuju konstitucija, koja je genetski određena, i kondicija koja je promjenjiva osobina. Kako se psi razliku po fizičkom izgledu, tako i po psihološkim osobinama. Narav i temperament psa su nasljedne osobine koje se nasljeđuju neovisno jedna od druge. Zajedno čine karakter psa koji predstavlja kompletne osobine psa koje ga opisuju. S druge strane, ponašanje ovisi o njegovom pravilnom i pravovremenom odgoju i socijalizaciji. Psi su društvene životinje, te njihov karakter i ponašanje variraju od jedinke do jedinke. To uvelike ovisi o tome kako se vlasnici, kao i ostale osobe i životinje koje dođu u kontakt s psom, ponašaju prema njemu.

11. SUMMARY

Just like humans, dogs are distinguished by their size, appearance, form , color, but also by its very nature, temperament and behavior. Dogs within a breed have certain hereditary and changeable characteristics that they share and that distinguish. The physical appearance of the dog described constitution , which is genetically determined , and the condition as a variable characteristics. As each breed or individual is different in their physical appearance, like that they are different and by the psychological traits. The nature and temperament of the dog are inherited traits that are inherited independently of each other. Together they form the character of a dog that represents the complete characteristics that describe him as a dog. On the other hand , the behavior depends on its proper and timely education and socialization. Dogs are social animals, and their character and behavior can vary from individual to individual. This largely depends on how the owners, as well as other persons and animals that come into contact with the dog behave towards him.

12. POPIS SLIKA

Slika 1. Lupoidni tip (njemački ovčar).....	4
Slika 2. Molosoidni tip (njemačka doga)	5
Slika 3. Brakoidni tip (njemački dugodlaki ptičar)	6
Slika 4. Graoidni tip (mali engleski hrt)	6
Slika 5. Gruba konstitucija (bernardinac).....	8
Slika 6. Snažna konstitucija (oštrodlaki njemački ptičar)	9
Slika 7. Fina konstitucija (ibički hrt).....	10
Slika 8. Limfatična konstitucija (napuljski mastif)	10
Slika 9. Radna kondicija (njemački prepeličar).....	11
Slika 10. Trkaća kondicija (mali engleski hrt)	12
Slika 11. Rasplodna kondicija (bavarski krvosljednik).....	12
Slika 12. Izložbena kondicija (bigl).....	12
Slika 13. Tovna kondicija (labrador).....	13
Slika 14. Izgladnjela kondicija	13
Slika 15. Dominantno i submisivno ponašanje pasa	19
Slika 16. Stav dominantno agresivnog psa.....	20
Slika 17. Obrambeni stav psa agresivnog iz straha	21
Slika 18 Posesivna agresivnost (obrana hrane)	21

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Poljoprivredni fakultet u Osijeku Završni rad

Tipovi i obilježja temperamenta te socijalizacija kod pasa

Types and characteristics of dog temperament and their socialization

Oriana Pasarić

Sažetak: Baš poput ljudi, psi se razlikuju po svojoj veličini, izgledu, obliku, boji, ali i po svojoj naravi, temperamentu i ponašanju. Psi unutar jedne pasmine imaju određene nasljedne i promijenive osobine koje su im zajedničke ili po kojima se razlikuju. Fizički izgled psa opisuju konstitucija, koja je genetski određena, i kondicija koja je promjenjiva osobina. Kako se psi razlikuju po fizičkom izgledu, tako i po psihološkim osobinama. Narav i temperament psa su nasljedne osobine koje se nasljeđuju neovisno jedna od druge. Zajedno čine karakter psa koji predstavlja kompletne osobine psa koje ga opisuju. S druge strane, ponašanje ovisi o njegovom pravilnom i pravovremenom odgoju i socijalizaciji. Ključne riječi: pas, temperament, ponašanje, socijalizacija.

Summary: Just like humans, dogs are distinguished by their size, appearance, form, color, but also by its very nature, temperament and behavior. Dogs within a breed have certain hereditary and changeable characteristics that they share and that distinguish. The physical appearance of the dog described constitution, which is genetically determined, and the condition as a variable characteristics. As each breed or individual is different in their physical appearance, like that they are different and by the psychological traits. The nature and temperament of the dog are inherited traits that are inherited independently of each other. Together they form the character of a dog that represents the complete characteristics that describe him as a dog. On the other hand, the behavior depends on its proper and timely education and socialization.

Keyword: dog, temperament, behavior, socialization

Datum obrane: 28.09.2016